

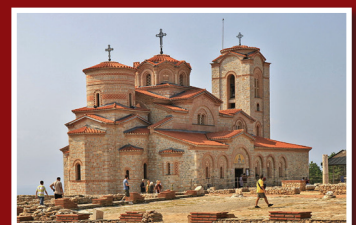

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ

**ЗБОРНИК - ПРЕДАВАЊА
НА LV ЛЕТНА ШКОЛА
НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР
ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА**

Охрид, 17.8. — 2.9.2022 година

СКОПЈЕ, 2023

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ

**ЗБОРНИК-ПРЕДАВАЊА НА LV ЛЕТНА ШКОЛА
НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ
ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА**

Охрид, 17.8. — 2.9.2022 година

За издавачот:

проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Уредник:

проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Зборник-предавања на LV летна школа на МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
при УКИМ

Редакциски одбор:

проф. д-р Ордан Чукалиев
проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска
проф. д-р Маја Јакимовска-Тошиќ
проф. д-р Биљана Мирчевска-Бошева
м-р Евдокија Илијевска

Јазична редакција:

Виолета Јованоска-Никовска - Момент Мал

Компјутерска обработка:

Винсент Графика

Печати: Винсент Графика

Тираж: 150 примероци

СОДЖИНА

Свечено обраќање на проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на универзитетот „св. Кирил и методиј“ во скопје.....	7
Поздравна реч на проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска, директорка на меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ.....	10
ИЗВЕШТАЈ НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ПРИ УКИМ	13
Борче Арсов ЗБОРНИК НА ПРЕДАВАЊА ОД LIV ЛЕТНА ШКОЛА НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА.....	37
ПРЕДАВАЊА	42
Елка Јачева-Улчар; Лазе Трипков; Ласко Цуровски ГЛАГОЛИЦАТА И КИРИЛИЦАТА НИЗ ПРИЗМАТА НА БОГАТОТО МАКЕДОНСКО КУЛТУРНО-ИСТОРИСКО НАСЛЕДСТВО И НИВНАТА ПРИМЕНА	43
Ѓоко Ѓорѓевски СВЕТИ НАУМ И ПРОРОКОТ НАУМ	57
Наташа Аврамовска ДРАМСКИОТ СВЕТ НА ГОРАН СТЕФАНОВСКИ МЕЃУ ЛОКАЛНОТО И УНИВЕРЗАЛНОТО.....	67
Искра Пановска-Димкова ФОНЕТСКО-ФОНОЛОШКИТЕ ПРЕДИЗВИЦИ ПРИ УСВОЈУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ.....	87
Катерина Велјановска ИМИЊАТА И ФРАЗЕОЛОГИЈАТА	101
Марија Паунова МАКЕДОНСКИ ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКИ МАТЕРИЈАЛ (ДИЈАХРОНИЈА / СИНХРОНИЈА).....	113
Славчо Ковилоски ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ КАКО КУЛТУРНА ИКОНА.....	124
Владимир Мартиновски ИНТЕРМЕДИЈАЛНИТЕ ДИЈАЛОЗИ НА СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА КНИЖЕВНОСТ СО СЛИКАРСТВОТО И МУЗИКАТА	137
Бобан Карапејовски ПРОМОТИВНА РЕЧ ЗА „КНИГА НА СВЕТИТЕ БРАЌА КИРИЛ И МЕТОДИЈ“	150

Иван Антоновски	
ПРВА АНТОЛОГИЈА НА ТВОРЕШТВОТО	
НА ОХРИДСКИТЕ РАСКАЖУВАЧИ	157
Иван Антоновски	
ФРАГМЕНТ ОД „БЕГАЛКА“ НА ИЉОСКИ И ИЗБОРИ ОД „КОНЗЕРВИРАНИ	
ИМПРЕСИИ“ НА СТЕФАНОВСКИ НА НЕКОЛКУ ЈАЗИЦИ.....	164
ПРЕВОДИ НА ФРАГМЕНТ ОД „БЕГАЛКА“ НА ВАСИЛ ИЉОСКИ.....	167
VASIL ILJOSKI - RUNAWAY	167
ВАСИЛ ИЉОСКИ - ПОБЕГУЉА	170
VASZIL ILJOSZKI - A SZÖKTETETT LEÁNY.....	174
VASIL ILJOSKI - УТЕЌЕНКА – LENKA KUMANOVANKA	178
ПРЕВОДИ НА ИЗБОРИ ОД „КОНЗЕРВИРАНИ ИМПРЕСИИ“	
ОД ГОРАН СТЕФАНОВСКИ	183
АДРЕСАР НА УЧЕСНИЦИТЕ НА 55. ЛЕТНА ШКОЛА	
НА МСМЈЛК ПРИ УКИМ.....	195

Бобан Карапејовски

karapejovski@flf.ukim.edu.mk

Филолошки факултет „Блаже Конески“ во Скопје

ПРОМОТИВНА РЕЧ ЗА „КНИГА НА СВЕТИТЕ БРАЌА КИРИЛ И МЕТОДИЈ“

**(за „Книга за светите браќа Кирил и Методиј“
(Охрид: Општина Охрид, 2022),
приредена од Димитар Пандев и Славе Ѓорѓо Димоски)**

Општина Охрид започна една убава традиција, која на 24 мај 2022 година се материјализира во промоција на петтата книга од серијалот што го подготвија Димитар Пандев и Славе Ѓорѓо Димоски. Овој серијал е на охридски, а тоа значи, на македонски и на македонистички теми, зашто нужно врзано за Охрид и со него е македонствувањето – преку духовното наследство, преку културата, а – особено! – преку писменоста. И, без претензии да го нагласувам значењето на Охрид повеќе отколку што е навистина, и без патетиката на вообичаените промотивни рефрени за „македонскиот Ерусалим“ или, пак, за лулката/колепката на словенската писменост, пред нас имаме дело што, во најмала рака, уште еднаш ги потврдува сите определби што досега се кажани за овој простор. А, тој простор, во својата основа, ги содржи напорите, ги реактуализира, за жал, и по милениум, заложбите на Кирил и Методиј, врмени во зборовите на апологијата на создателот на првата словенска азбука, во која и нашето право да зборуваме на својот јазик, така да се молиме, да тагуваме или да се радуваме, ни ја дава и ни ја признава преку познатата парабола (или метафора!?) со сонцето:

„Не врне ли дожд од Бога подеднакво за сите? А сонцето не греє ли исто така за сите? Зарем не дишеме воздух сите подеднакво? Па тогаш, како не се срамите да признаете само три јазика, а сите други народи сакате да бидат слепи и глуви?“

За македонскиот, ова е сè уште актуелно, и денес да се зборува македонски за некого е очигледно неприфатливо, а одбраната на тоа право се наоѓа и меѓу кориците на книгата што ја промовираме денес.

Имено, денеска пред нас, на околу 300 страници, се наоѓа Книгата за Светите браќа Кирил и Методиј, приредена од Димитар Пандев и Славе Ѓорѓо Димоски, во која се поместени најзначајните кирилометодиевисти од Македонија, но и автори што го расветлуваат нивниот животен и творечки пат од историска перспектива, сè до инспирацијата што ја поттикнале кај создателите на уметничката литература (и, не само литература, туку и на сета друга уметност, но, бидејќи пред нас имаме книга, авторите морале да се ограничат, веројатно, само на тој производ на музите). Па, така, вториот наслов на оваа книга сигурно може да биде и „Кирил и Методиј во Македонија“, бидејќи патот на кој тргнуваат од Солун (не физички, ами земајќи го зборот на македонските Словени од околината на Солун како основа за својата богоугодно земско-империјална мисија, како што необорливо докажаа Јаѓиќ и Облак, а научниот свет го прифати, го евалуира и, на крајот, го праметна во аксиома, па Македонската теорија стана речиси единствената важечка во славистиката и во лингвистиката), значи, – патот од Солун завршува во Охрид, за да почне одново во едно уште поважно патување, она на писменоста, на поучувањето и на Универзитетот, како Мајка на универзалното знаење, во нашиов случај преку Светиклиментовиот универзитет.

Пандев ќе запише: „И ги испраќаше така Империјата, – младиот по телеса но возрасниот по ум и бодар по дух, Константина, а со него и прекалениот воин и праведен правник Методија, на највриежните точки на тогашниот свет, на ветрометините кај што се судираат идеологии и религии, на вриежните попришта кај што свечкаат оружја и окови, во океанот на страданијата и во челуста на искушенијата. Во името на императорот, но и на светата Троица. во борба со Другиот, со свет различен од византискиот, но и во судир со самоти апокрифна измислица – Ѓаволот, со лукавоста што го демне човека во непредвидливи ситуации.“ А, таа „апокрифна измислица“ на македонските земји ќе фати место и ќе даде род и во богомилството, па сè земско ќе стане лукаво, по нивното верување, а духовното е Божје. Тоа, пак, наоѓа поткрепа во контрадикцијата дека лукавоста е ѓаолштина, а во името на Бога некогаш се служиме и со лукавости, зашто, како што продолжува Пандев

малку подолу во својот вовед: „Бездруго, Константин и Методиј не биле единствените пратеници на Империјата што се потпирала на лукава дипломатија...“

По уводот и Словото за Кирил и Методиј, следува „Загледот во споменот за светите браќа во Охридската книжевна школа“:

„Црковнопросветниот и уметничколитературниот живот во Охридската книжевна школа е исполнет со апостолскиот дух на светите браќа Кирил и Методиј. Апостолскиот, пак, дух се беше впил во македонската земја уште од времето на првите апостоли, од патешествијата на свети апостол Павле, преку седмочисленичкото време, но и богомилското, зашто апостолската идеја прерасна не само во богослужбена полиглотска автоматизација туку и во апокрифна суперстратна актуализација“ – тука авторот ни ја дава познатата дихотомија автоматизација – актуализација и продолжува: „синтеза на христијанската религија и словенската митологија. Во свети Климентово и цар Самуилово време и отпосле во претпреродбенското, Јоаким Крчовско, и предреволуционерното, Григор Прличево, време од чишто книжевни патешествија се искристализира идејата за самобитноста на македонскиот литературен јазик. Апостолството кирилметодијево стана синоним не само за еволуцијата на македонската револуционерна борба туку и за кодификацијата на македонскиот литературен јазик, во заложбите на Македонското литературно другарство и во нагледнопрактичните македонскојазични текстови на К. П. Мисирков.“

А, ако направите макар бегол заглед во индексот, ќе видите дека, веднаш по Свети Климент Охридски, кој е убедливо најмногу споменуван, по него иде Григор Прличев, дури 13 пати, неслучајно, зашто култот кон писменоста е значаен за македонската земја, зашто – ако по бројка сме петпати помалку од другите што се околу нас, мора да бидеме петпати пописмени за да можеме да се носиме со нив – наоѓа своја врска преку Охрид и преку Солунската гимназија, каде што бил учител Прличев, со Миладиновци и Партениј Зографски, со Жинзифов, за да се заокружи таа епоха и да најде свое конечно реализирање во делата на Конески и на македонскиот 20 и 21 век, па и со ова дело, како знак за времето.

Поместени се и текстовите на Ростковски, за „Животот и делата на преподобните оци наши Методиј и Константин, во монаштвото Кирил, учителите словенски“, потоа „Загледот“ на Пандев во споменот за светите браќа спроти македонската револуционерна борба, за да се вратиме на Прличев, сега како автор, а не само како дел на знајна и значајна епоха, и неговото „Слово за Светите Кирил и Методиј“ (осовременото, јазично помакедончено од Гане Тодоровски), каде што авторот го става акцентот не на Божјата промисла, ами на поведението на Браќата, па вели: „Но, ќе ми каже некој, оти во тоа велико дело им помогнаа чудесата, што ги правеа. Не! Жими светите Кирил и Методиј жими името божјо, не им помогнаа толку чудесата, колку што им помогна однесувањето (поведението). Чудеса може да направи и ѓаволот. Но светите Кирил и Методиј се прославија поради кроткост, поради смирение, поради трудољубивост, поради љубов, којашто е мајка на сите доблести.“

Во прегледот на споменот за Кирил и Методиј во македонскиот дневен повоен печат, се истакнува култот кон нив и широкото прифаќање меѓу народот преку текстовите на Конески, Поленаковиќ и Лапе, како и на Угринова-Скаловска. На ова се надоврзува текстот на Конески од 24 мај 1946 година за споменот, сега, пак, во новата историја на македонскиот народ, каде што го слика потсетот и возвеличанието на славјанството од втората половина на 19 век за да констатира: „Без национална гордост празен е животот на народот и скован е полетот негов.“ Васил Иљоски ќе се осврне на значењето на Кирил и Методиј за пансловенските идеи, односно браќата како амалгам на словенството, преку текстот Делото на Кирил и Методија и идејата за славјанското единство, каде што констатира со јазик од времето во кое е пишуван текстот: „По тој пат славјанските народи со меѓусебно племенито натпреваруење и во исто време со дружно, братско помагање и соработуење, ќе создадат високоцена култура, која ќе биде нивен најдрагоцен допринос на човечеството.“

Избраниот текст поместен во оваа книга од Љубен Лапе е панорама за животот и достигнувањата на нашите денешни славеници, а текстот на Угринова-Скаловска ни донесува податок што ја осветлува големината на култот, но и на научното интересирање за Свети Кирил и Методиј преку информацијата

дека, според најпознатите библиографски прегледи (на Г. Илински и Попруженко и Романски) само до 1940 година бројот на статии и монографии, настанати во врска со нивното дело надминува 5000 единици. Тодоровски ќе констатира: „Делото на Кирил и Методиј содржи во себе димензии на демократско и револуционерно осмислување — борба за прогрес и равенство меѓу народите!“ Во вториот издвоен текст од Васил Иљоски се зборува за хуманизмот во делото на Кирил и Методиј, а по повод 1100 години од смртта на Методиј, за него сеопфатно зборува Христо Андонов-Полјански во текстот „Делото на Методиј“, текст на кој се надоврзува оној на Бранко Панов, по повод истиот јубилеј.

Всушност, кога зборуваме за јубилеите, тука има текстови од различни периоди, од пред 80, 40 и 20 години, сè до оној на Емилија Црвенковска, првично објавен во 2019 година, каде што мисијата на Св. Константин-Кирил е издвоена како обединувачки фактор на словенството. Како надоврзување и заокружување на претходните погледи кон овие текстови, големината на тоа дело се огледува и во зборовите на средновековниот автор Црноризец Храбар, современик на Кирил и Методиј, кој во познатата апологија на словенската писменост „За буквите“ ќе запише: „... словенските букви (книги) сам свети Константин наречен Кирил и буквите ги создаде и книгите ги преведе за малку години... затоа словенските книги се посвети и попочитувани, бидејќи свет маж ги создаде.“

Црвенковска тука го истакнува значењето на **писменоста**, како „збир од социјални и културни феномени поврзани со употребата на писмото“; на **писмото** (автентичноста на глаголицата, независно од предлошката); на **јазикот**, зашто старословенскиот станува општ културен јазик на Словените, односно тој е првиот стандарден словенски јазик, кој добива наддијалектна употреба и прифатеност; конечно, **преведувачката дејност**, зашто, покрај создавањето, важно е и приопштувањето на веќе напишаното од другите јазици. Во однос на значењето на мисијата во европски контекст, Црвенковска ќе напише: „Словенската писменост се пренесува во Централна Европа, во Велика Моравија, каде што словенските книги добиваат и западни белези – германизми, латинизми. Во првите книги преведени на словенски јазик, превладуваат оние по

источен обред, а создадени се и книги по западен обред (Киевскиот мисал). Најстарата словенска писмена култура била отворена кон латинската и грчката пишана традиција и наследство. Така, словенската писменост претставува специфична комуникација меѓу европскиот Исток и Запад“; односно, го имаме предвид и Мареш: „Влегувањето на словенските народи во културниот круг на европските народи во времето претставувало појава од европско значење (Мареш 1988: 71). Старословенскиот јазик, ако се остават настрана класичните јазици грчкиот и латинскиот, е четвртиот во полна смисла литературан јазик во Европа. Постари литературни јазици биле готскиот (IV век), англосаксонскиот (VII-IX век) и старовисоконемскиот (VIII век). Освен грчкиот и латинскиот, старословенскиот јазик низ долги векови бил единствен меѓу европските јазици во христијанското богослужење.“

Во црковно-канонска смисла, го имаме предвид текстот на протојереј Александар Горски за древните канони на светите Кирил и Методиј, а погледот во животот и делото преку алатките на лингвокултурата и геолингвистиката ни го дава Пандев во текстот „Светите Кирил и Методиј во лингвокултурен и во геолингвистички контекст“, каде што ја имаме предвид и лингвистичката географија и Жил Жилерон, а – во таа смисла – индиректно, и дијалектните континууми, врзани за името на Адолф Пикте, но и на Хуго Шухарт и врзувањето на зборовите со стварите, движење подоцна целосно внесено во истражувањата во историската лингвистика.

Следуваат одломки од Николај Туницки, Петар Лавров, Роман Јакобсон, Блаже Конески, Далибор Брозовиќ, Радмила Угринова-Скаловска, Љубинка Басотова, Димитар Шопов, Петар Илиевски, Георги Старделов, Блаже Ристовски, Борис Бошковски, Митко Панов, Дејан Донеv. Ги наведувам сите овие имиња за публиката уште еднаш да се увери дека речиси и да нема мислечки човек во Македонија што не се допрел, вака или онака, до кирлометодиевистиката.

На тоа се надоврзува и делот насловен како Кирил и Методиј – ликови во современата македонска проза, поместен е извадок од романот „Наум Охридски“ од Лазо Каровски, потем од „Папокот на светот“ на Венко Аноновски, но и во т.н. преродбенска и постпреродбенска поезија, на пример со Мојата песна од Марко

Цепенков, Охрид од Рајко Жинзифов, Св. Кирил и Методиј од Никола Киров-Мајски, до современата мак. поезија и Браќата Солунски од Славко Јаневски, Знаци од азбуката од Душко Нанески, Ката Мисиркова-Руменова и Долината на плачот, Видое Подгорец, Јован Павловски, Кирил Бујуклиев, Ристо Василевски, Илија Карајанов, Тодор Чаловски, Атанас Вангелов, Петре Бакевски, Веле Смилевски, Раде Силјан, Кире Неделковски, Братислав Ташковски, Јовица Тасевски-Етернијан, итн., итн., импресивен список од наши автори, кои се инспирирале од Кирил и Методиј и нивното дело. Таквата инспирација е присутна и во делата на нашите иселеници, за да се заокружи со *Глагољубивиџе ѝесновиденија* на Димитар Пандев.

Ете, толку е широко делото што го славиме и со оваа книга и толку е распослано по години и векови, по палеославистиката и лингвистиката, до убавата литература, што мора врвно мајсторство за да се издвојат најрепрезентативните писанија и да се направи компактна и хармонична целина, каква што е оваа книга.

Да им се множат книгите на авторите, на приредувачите, на уредниците и да продолжи добрата мислата на Општина Охрид да ги издава ваквите потфати.

Да завршам со третата буква, со Вјади од Глагољубивите песновиденија на Пандев:

„Самуј во зборот
врз вознес див во ВЕДИ
До остра мисла.“